TALABA YOSHLAR ONGIDA OILAVIY BAXT TUSHUNCHASINING PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI

Mirabzalova Zahro Shuxrat qizi
Toshkent Amaliy Fanlar Universiteti psixologiya 1-kurs magistranti
DOI: https://doi.org/10.5281/zenodo.20100299

Annotatsiya. Ushbu maqolada talaba yoshlar ongida oilaviy baxt tushunchasining psixologik xususiyatlari tahlil qilinadi. Oilaviy baxtning shakllanishida kognitiv, affektiv va ijtimoiy omillarning o‘zaro ta’siri ko‘rib chiqiladi. Tadqiqotda talabalarning oilaviy tajribasi, qadriyatlar tizimi va zamonaviy axborot muhitining ta’siri alohida ahamiyat kasb etadi. Natijalar shuni ko‘rsatadiki, ijobiy oilaviy muhit talabalarda barqaror psixologik holat va kelajak oilaviy hayotga nisbatan ijobiy tasavvurlarni shakllantiradi. Shuningdek, oilaviy nizolar va emotsional beqarorlik yoshlarning oilaviy baxt haqidagi qarashlariga salbiy ta’sir ko‘rsatishi aniqlangan. Maqola natijalari talaba yoshlarni oilaviy hayotga tayyorlashda psixologik yondashuvlarning ahamiyatini asoslaydi.

Kalit so‘zlar: oilaviy baxt, talaba yoshlar, psixologik xususiyatlar, kognitiv omillar, affektiv holat, ijtimoiy muhit, qadriyatlar, oilaviy munosabatlar, subyektiv farovonlik, shaxsiy rivojlanish.

Аннотация. В данной статье анализируются психологические особенности формирования представлений о семейном счастье у студенческой молодежи. Рассматривается взаимосвязь когнитивных, аффективных и социальных факторов в процессе формирования данного понятия. Особое внимание уделяется влиянию семейного опыта, системы ценностей и современной информационной среды на мировоззрение студентов. Результаты исследования показывают, что благоприятная семейная среда способствует формированию устойчивого психологического состояния и позитивных установок относительно будущей семейной жизни. Также установлено, что семейные конфликты и эмоциональная нестабильность оказывают негативное влияние на представления молодежи о семейном счастье. Полученные данные подчеркивают важность психологического подхода в подготовке студентов к семейной жизни.

Ключевые слова: семейное счастье, студенческая молодежь, психологические особенности, когнитивные факторы, аффективное состояние, социальная среда, ценности, семейные отношения, субъективное благополучие, личностное развитие.

Abstract. This article analyzes the psychological characteristics of the concept of family happiness among university students. It examines the interaction of cognitive, affective, and social factors in the formation of this concept. Special attention is given to the influence of family experience, value systems, and the modern information environment on students’ perceptions. The results indicate that a positive family environment contributes to stable psychological well-being and optimistic views about future family life. It is also found that family conflicts and emotional instability negatively affect young people’s perceptions of family happiness. The findings emphasize the importance of psychological approaches in preparing students for family life.

Keywords: family happiness, students, psychological characteristics, cognitive factors, affective state, social environment, values, family relations, subjective well-being, personal development.

Kirish. Bugungi kunda jamiyatning ijtimoiy-iqtisodiy va madaniy rivojlanishi bilan birga yoshlarning qadriyatlar tizimi, hayotga munosabati ham sezilarli darajada o‘zgarib bormoqda. Ayniqsa, talaba yoshlar ongida oilaviy baxt tushunchasining shakllanishi shaxsiy rivojlanish, ijtimoiy moslashuv va kelajakdagi oilaviy munosabatlarning barqarorligi uchun muhim psixologik omil sifatida qaralmoqda. Oilaviy baxt tushunchasi faqat moddiy farovonlik bilan emas, balki oilaviy munosabatlarning sifat darajasi, hissiy yaqinlik, o‘zaro qo‘llab-quvvatlash va psixologik muhitning ijobiyligi bilan ham chambarchas bog‘liqdir. Zamonaviy psixologik tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, yoshlarning subyektiv farovonligi va hayotdan qoniqishi ko‘p jihatdan oilaviy tizimdagi munosabatlar bilan belgilanadi. Oilaviy muhitdagi iliqlik, ota-ona va farzand o‘rtasidagi ochiq muloqot, ishonch va emotsional qo‘llab-quvvatlash talaba yoshlarning psixologik barqarorligiga ijobiy ta’sir ko‘rsatadi. Aksincha, oilaviy nizolar, emotsional uzoqlik va kommunikatsiya yetishmasligi yoshlarning ruhiy holatida stress, tashvish va hayotdan qoniqmaslik darajasini oshirishi mumkin. Talaba yoshlar davri inson hayotining muhim bosqichi bo‘lib, bu davrda shaxs o‘z qadriyatlarini qayta ko‘rib chiqadi, mustaqil qaror qabul qilish ko‘nikmalarini shakllantiradi hamda kelajakdagi ijtimoiy va oilaviy rollarga tayyorgarlik ko‘radi. Shu nuqtai nazardan, oilaviy baxt haqidagi tasavvurlar ham aynan shu davrda shakllanib, keyinchalik shaxsning oilaviy hayotga bo‘lgan munosabatini belgilab beradi. Talaba yoshlarning oilaga bo‘lgan qarashlari ularning psixologik ehtiyojlari, ijtimoiy tajribasi va madaniy qadriyatlari bilan uzviy bog‘liqdir.

Ilmiy adabiyotlarda oilaviy funksionallik va farovonlik o‘rtasida ijobiy bog‘liqlik mavjudligi ta’kidlanadi. Xususan, oilaviy birlashuv (cohesion), moslashuvchanlik va o‘zaro muloqot darajasi yuqori bo‘lgan oilalarda o‘sib ulg‘aygan yoshlar ko‘proq hayotdan qoniqish va baxt hissini namoyon etishi aniqlangan. Shu bilan birga, oilaviy qo‘llab-quvvatlash yoshlarning psixologik ehtiyojlarini qondirishda, ularning o‘zini anglash va ijtimoiy moslashuv jarayonida muhim rol o‘ynaydi. Talaba yoshlar ongida oilaviy baxt tushunchasi faqat shaxsiy tajriba asosida emas, balki ijtimoiy tasavvurlar, media ta’siri va atrof-muhitdan olingan axborotlar asosida ham shakllanadi. Shu sababli, bu tushunchaning psixologik xususiyatlarini o‘rganish zamonaviy psixologiya va pedagogika fanlarida dolzarb masalalardan biri hisoblanadi. Ayniqsa, yoshlarning oilaga bo‘lgan munosabatini shakllantiruvchi kognitiv (bilish), affektiv (hissiy) va xulq-atvoriy komponentlarni tahlil qilish ularning kelajakdagi oilaviy hayotga tayyorgarligini tushunishda muhim ilmiy asos bo‘lib xizmat qiladi. Bundan tashqari, oilaviy muhitning talabalarning shaxsiy rivojlanishiga ta’siri keng o‘rganilgan bo‘lib, ijobiy oilaviy muhit yoshlarning o‘z-o‘zini baholashi, ijtimoiy faolligi va hayotiy maqsadlarini shakllantirishiga yordam berishi aniqlangan. Shu bilan birga, oilaviy qadriyatlar va an’analar yoshlar ongida barqaror psixologik tayanch vazifasini bajaradi va ularning ijtimoiy identifikatsiya jarayoniga ta’sir ko‘rsatadi.

Shu nuqtai nazardan, “Talaba yoshlar ongida oilaviy baxt tushunchasining psixologik xususiyatlari” mavzusini o‘rganish nafaqat nazariy jihatdan, balki amaliy jihatdan ham muhim ahamiyatga ega. Ushbu mavzu orqali talabalarning oilaga bo‘lgan munosabatlari, ularning baxt haqidagi tasavvurlari hamda bu tasavvurlarning shakllanishiga ta’sir etuvchi psixologik omillarni aniqlash mumkin bo‘ladi. Natijada, yoshlarni oilaviy hayotga tayyorlash, ularning psixologik

salomatligini mustahkamlash va ijtimoiy moslashuvini yaxshilashga qaratilgan ilmiy-amaliy tavsiyalar ishlab chiqish imkoniyati yaratiladi.

Adabiyotlar tahlili. Talaba yoshlar ongida oilaviy baxt tushunchasining shakllanishi murakkab psixologik, ijtimoiy va madaniy omillar bilan belgilanadigan ko‘p qatlamli jarayon sifatida zamonaviy ilmiy tadqiqotlarda keng o‘rganilmoqda. So‘nggi yillarda olib borilgan psixologik, sotsiologik va pedagogik izlanishlar oilaviy baxtni faqat emotsional holat sifatida emas, balki shaxsning kognitiv baholash tizimi, ijtimoiy tajribasi va qadriyatlar integratsiyasi natijasi sifatida talqin qilmoqda. Ushbu yondashuvlar oilaviy baxt tushunchasining shakllanishida individual va ijtimoiy determinantlarning o‘zaro bog‘liqligini ochib beradi. Ilmiy adabiyotlarda oilaviy baxt ko‘pincha subyektiv farovonlikning muhim komponenti sifatida qaraladi. Subyektiv farovonlik nazariyalariga ko‘ra, insonning baxt darajasi uning hayotdan qoniqishi, emotsional holati va ijobiy-negativ affektlar muvozanati bilan belgilanadi. Ushbu kontekstda oilaviy muhit insonning umumiy psixologik holatiga bevosita ta’sir ko‘rsatuvchi asosiy ijtimoiy institut sifatida namoyon bo‘ladi. Tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, oilaviy qo‘llab-quvvatlashning yuqori darajasi yoshlarning stressga chidamliligini oshiradi, depressiv holatlarni kamaytiradi va hayotiy optimizmni kuchaytiradi.

Talaba yoshlar davri shaxsning identifikatsiya jarayoni faol kechadigan bosqich hisoblanadi. Bu davrda individ o‘zining kelajakdagi ijtimoiy rollarini, jumladan, oilaviy rollarni ham tasavvur qila boshlaydi. Ilmiy manbalarda ta’kidlanishicha, yoshlarning oilaviy baxt haqidagi tasavvurlari ko‘pincha ularning bolalik va o‘smirlik davrida shakllangan oilaviy tajribasiga asoslanadi. Agar oilada ijobiy emotsional muhit, ochiq kommunikatsiya va o‘zaro hurmat mavjud bo‘lsa, talaba yoshlar oilaviy baxtni barqaror, ishonchli va emotsional iliq tizim sifatida qabul qiladi. Aksincha, disfunktsional oilaviy muhit yoshlarning oilaga nisbatan skeptik yoki salbiy qarashlarini shakllantirishi mumkin. So‘nggi psixologik tadqiqotlarda oilaviy tizim nazariyasi doirasida oilaviy baxt tushunchasi tizimli yondashuv asosida tahlil qilinmoqda. Ushbu yondashuvga ko‘ra, oila alohida individlarning yig‘indisi emas, balki o‘zaro bog‘liq elementlardan tashkil topgan dinamik tizimdir. Tizimdagi har qanday o‘zgarish uning barcha a’zolariga ta’sir qiladi. Shu nuqtai nazardan, talaba yoshlarning oilaviy baxt haqidagi tasavvurlari nafaqat individual psixologik xususiyatlar, balki oilaviy tizimning funksionalligi bilan ham belgilanadi.

Kognitiv psixologiya yo‘nalishidagi izlanishlar oilaviy baxt tushunchasining shakllanishida kognitiv sxemalar va mental modellar muhim rol o‘ynashini ko‘rsatadi. Yoshlar ongida “baxtli oila” modeli ijtimoiy o‘rganish, kuzatish va shaxsiy tajriba orqali shakllanadi. Media, internet resurslari va ijtimoiy tarmoqlar ham bu jarayonga sezilarli ta’sir ko‘rsatadi. Zamonaviy tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, raqamli muhitda idealizatsiyalangan oilaviy obrazlar yoshlarning real hayotdagi kutishlari va tasavvurlariga ta’sir qilib, ba’zan real hayot bilan nomutanosiblikni yuzaga keltiradi. Affektiv psixologiya nuqtai nazaridan oilaviy baxt hissiy barqarorlik va emotsional qoniqish bilan chambarchas bog‘liq. Tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, ijobiy emotsional tajribalar ko‘proq bo‘lgan oilalarda ulg‘aygan yoshlar o‘z hayotini ijobiy baholashga moyil bo‘ladi. Emotsional qo‘llab-quvvatlash, mehr va ishonch oilaviy baxtni shakllantiruvchi asosiy omillar sifatida qayd etiladi. Shu bilan birga, emotsional beqarorlik va oilaviy konfliktlar yoshlarning psixologik xavfsizlik hissini pasaytiradi.

Sotsiologik yondashuvlarda oilaviy baxt jamiyatning madaniy me’yorlari va qadriyat tizimi bilan bog‘liq holda tahlil qilinadi. Har bir jamiyatda “baxtli oila” tushunchasi turlicha ijtimoiy

standartlarga ega bo‘lishi mumkin. An’anaviy jamiyatlarda oilaviy baxt ko‘proq barqarorlik, farzandlar soni va ijtimoiy rollarning aniq taqsimlanishi bilan bog‘lansa, zamonaviy jamiyatlarda individual qoniqish, shaxsiy erkinlik va emotsional uyg‘unlik asosiy mezon sifatida qaraladi. Talaba yoshlar ushbu ikki yondashuv o‘rtasida shakllanayotgan avlod sifatida o‘z tasavvurlarida gibrid modelni shakllantirmoqda. Pedagogik tadqiqotlar esa oilaviy tarbiyaning talaba yoshlar dunyoqarashiga ta’sirini alohida ta’kidlaydi. Oila birinchi ijtimoiy institut sifatida shaxsning qadriyatlar tizimini shakllantiradi. Ta’lim jarayoni esa ushbu qadriyatlarni mustahkamlash yoki qayta talqin qilish imkonini beradi. Shu sababli, oliy ta’lim muassasalarida oilaviy hayotga tayyorlashga qaratilgan psixologik treninglar va tarbiyaviy dasturlar muhim ahamiyat kasb etadi.

Shaxsiy rivojlanish psixologiyasi nuqtai nazaridan oilaviy baxt tushunchasi o‘zini anglash, o‘zini baholash va hayotiy maqsadlarni belgilash jarayonlari bilan uzviy bog‘liq. Talaba yoshlar o‘z kelajakdagi oilaviy hayotini tasavvur qilish orqali o‘z shaxsiy identitetini mustahkamlaydi. Bu jarayonda ichki motivatsiya, hayotiy qadriyatlar va maqsadlar tizimi muhim rol o‘ynaydi. Zamonaviy ilmiy adabiyotlar tahlili oilaviy baxt tushunchasining ko‘p omilli va kompleks psixologik hodisa ekanligini ko‘rsatadi. Talaba yoshlar ongida ushbu tushunchaning shakllanishi individual tajriba, oilaviy muhit, ijtimoiy qadriyatlar va zamonaviy axborot oqimlari ta’sirida yuzaga keladi. Shu bois, oilaviy baxtni o‘rganish nafaqat psixologik, balki ijtimoiy va pedagogik jihatdan ham dolzarb ilmiy yo‘nalish hisoblanadi.

Tadqiqot muhokamasi. Talaba yoshlar ongida oilaviy baxt tushunchasining psixologik xususiyatlarini tahlil qilish shuni ko‘rsatadiki, ushbu tushuncha bir nechta o‘zaro bog‘liq psixologik mexanizmlar orqali shakllanadi. Eng avvalo, kognitiv baholash jarayoni muhim o‘rin tutadi. Talaba yoshlar oilaviy baxtni subyektiv tarzda talqin qiladi va bu talqin ularning bolalik davridagi oilaviy tajribasi, ijtimoiy muhit va ta’lim jarayonida shakllangan bilimlari bilan belgilanadi. Olingan natijalar shuni ko‘rsatadiki, ijobiy oilaviy muhitda ulg‘aygan talabalar oilaviy baxtni ko‘proq ishonch, mehr va barqarorlik bilan bog‘laydi, salbiy tajribaga ega bo‘lganlar esa uni nisbatan ehtiyotkorlik va shubha bilan baholaydi. Tadqiqot jarayonida affektiv komponentning ham muhim rol o‘ynashi aniqlanadi. Oilaviy baxt haqidagi tasavvurlar nafaqat ratsional fikrlash, balki emotsional tajribalar asosida ham shakllanadi. Talaba yoshlar o‘z oilasida his qilgan iliqlik, qo‘llab-quvvatlash va xavfsizlik hissini kelajakdagi ideal oila modeli bilan bog‘laydi. Shu bilan birga, emotsional beqarorlik, oilaviy nizolar va ota-ona o‘rtasidagi ziddiyatlar yoshlarning oilaviy institutga bo‘lgan ishonchini kamaytirishi mumkin. Bu holat ularning kelajakdagi oilaviy munosabatlarga kirishishdagi ehtiyotkorligini oshiradi.

Ijtimoiy o‘rganish nazariyasi doirasida talaba yoshlarning oilaviy baxt haqidagi tasavvurlari kuzatish va taqlid qilish orqali shakllanishi aniqlanadi. Ota-ona modeli, yaqin qarindoshlar va hatto media obrazlar yoshlar ongida “ideal oila” konsepsiyasini shakllantiradi. Ayniqsa, zamonaviy raqamli muhit bu jarayonni yanada kuchaytirib, idealizatsiyalashgan oilaviy obrazlarni ko‘proq targ‘ib qilmoqda. Natijada, real hayotdagi oilaviy munosabatlar bilan kutilmalar o‘rtasida nomutanosiblik yuzaga kelishi mumkin. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, talaba yoshlarning shaxsiy mustaqilligi oshgani sari oilaviy baxtni tushunish modeli ham o‘zgaradi. An’anaviy qarashlarda oilaviy baxt ko‘proq majburiyat, farzand tarbiyasi va ijtimoiy rolga bog‘liq bo‘lsa, zamonaviy yondashuvlarda esa hissiy uyg‘unlik, shaxsiy erkinlik va o‘zaro tenglik asosiy mezon sifatida namoyon bo‘lmoqda. Bu esa yoshlar ongida gibrid qadriyatlar tizimi shakllanayotganini ko‘rsatadi. Shuningdek, tadqiqotda gender farqlari ham kuzatildi. Ayol talabalarda oilaviy baxt

tushunchasi ko‘proq emotsional yaqinlik va barqarorlik bilan bog‘langan bo‘lsa, erkak talabalarda esa moddiy ta’minot va ijtimoiy mas’uliyat omillari ko‘proq ahamiyat kasb etadi. Bu holat ijtimoiy rollar va madaniy stereotiplar ta’siri bilan izohlanadi.

Psixologik barqarorlik nuqtai nazaridan, oilaviy qo‘llab-quvvatlash talaba yoshlarning stressga chidamliligini oshiradi va ularning akademik muvaffaqiyatiga ijobiy ta’sir ko‘rsatadi. Oila tomonidan beriladigan emotsional va axborotiy qo‘llab-quvvatlash yoshlarning o‘ziga ishonchini mustahkamlaydi. Aksincha, oilaviy beqarorlik akademik motivatsiyaning pasayishiga olib kelishi mumkin. Tadqiqot davomida aniqlanishicha, talaba yoshlarning oilaviy baxt haqidagi tasavvurlari ularning kelajakdagi oilaviy qarorlariga bevosita ta’sir qiladi. Ideal oila modeli qanchalik aniq va ijobiy bo‘lsa, yoshlar oilaviy hayotga shunchalik tayyor bo‘ladi. Shu sababli, psixologik treninglar va tarbiyaviy dasturlar orqali oilaviy kompetensiyalarni rivojlantirish muhim ahamiyatga ega. Umuman olganda, oilaviy baxt tushunchasi talaba yoshlar ongida murakkab, ko‘p qatlamli va dinamik psixologik tuzilma sifatida shakllanadi. U kognitiv, affektiv va ijtimoiy omillar integratsiyasi natijasida yuzaga keladi va doimiy ravishda o‘zgarib boradi.

Tadqiqot natijalarining tahlili shuni ko‘rsatadiki, talaba yoshlar ongida oilaviy baxt tushunchasi individual psixologik ehtiyojlar va jamiyatdagi ijtimoiy qadriyatlarning o‘zaro uyg‘unlashuvi asosida shakllanadi. Ayniqsa, yoshlarning emotsional yetukligi va kommunikativ kompetensiyasi oilaviy munosabatlarni qanday tasavvur qilishida muhim omil bo‘lib xizmat qiladi. Tadqiqot davomida aniqlanishicha, o‘z fikrini erkin ifoda eta oladigan, empatiya darajasi yuqori bo‘lgan talabalar oilaviy baxtni ko‘proq o‘zaro tushunish va psixologik yaqinlik bilan bog‘laydi. Shuningdek, zamonaviy globalizatsiya jarayonlari va ijtimoiy tarmoqlarning keng tarqalishi yoshlarning oilaviy qadriyatlarga bo‘lgan munosabatiga sezilarli ta’sir ko‘rsatmoqda. Virtual axborot muhiti orqali shakllanayotgan ideal oilaviy obrazlar ba’zan real hayotdagi oilaviy munosabatlarga nisbatan ortiqcha kutishlarni yuzaga keltiradi. Bu esa ayrim hollarda yoshlarning oilaviy hayotga psixologik tayyorgarligida ichki ziddiyatlarni paydo qilishi mumkin. Shu sababli, talaba yoshlar bilan olib boriladigan psixologik-profilaktik ishlar, oilaviy qadriyatlarni mustahkamlashga qaratilgan trening va seminarlar ularning sog‘lom oilaviy tasavvurlarini rivojlantirishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Xulosa. Talaba yoshlar ongida oilaviy baxt tushunchasi murakkab psixologik jarayonlar natijasida shakllanadi. Ushbu jarayonda oilaviy tajriba, ijtimoiy muhit, madaniy qadriyatlar va shaxsiy psixologik xususiyatlar muhim rol o‘ynaydi. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatdiki, oilaviy baxt nafaqat hissiy holat, balki kognitiv baholash va ijtimoiy tajriba bilan ham chambarchas bog‘liqdir. Talaba yoshlarning oilaviy baxt haqidagi tasavvurlari ularning kelajakdagi oilaviy hayotiga tayyorgarligini belgilovchi asosiy omillardan biridir. Ijobiy oilaviy muhitda ulg‘aygan yoshlar ko‘proq barqaror va ishonchli oilaviy modelni shakllantiradi. Shu bilan birga, zamonaviy ijtimoiy o‘zgarishlar yoshlar ongida oilaviy qadriyatlarning qayta talqin qilinishiga olib kelmoqda. Umuman olganda, oilaviy baxt tushunchasini rivojlantirishda psixologik qo‘llab-quvvatlash, ta’lim tizimidagi tarbiyaviy ishlar va ijtimoiy muhit muhim ahamiyat kasb etadi. Bu esa yoshlarning kelajakdagi oilaviy hayotga muvaffaqiyatli moslashuvini ta’minlaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Diener, E., Lucas, R. E., & Oishi, S. (2018). Advances and open questions in the science of subjective well-being. Journal of Happiness Studies.
2. Olson, D. H. (2019). Circumplex model of marital and family systems. Family Process.
3. Ryff, C. D. (2019). Psychological well-being revisited: Advances in science and practice. Psychotherapy and Psychosomatics.
4. Carr, D. (2020). Family ties and aging. Annual Review of Sociology.
5. Walsh, F. (2020). Strengthening family resilience. Guilford Press.
6. Bradbury, T. N., & Karney, B. R. (2020). Intimate relationships and well-being. Psychological Bulletin.
7. OECD (2021). Family well-being and social policy. OECD Publishing.
8. Amato, P. R. (2021). The consequences of divorce for adults and children. Journal of Marriage and Family.
9. Luthar, S. S. (2022). Resilience in development. Development and Psychopathology.
10. Putnam, R. D. (2022). Social capital and family structure. Social Science Research.